

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І.І.МЕЧНИКОВА

ФАКУЛЬТЕТ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

Спеціальність 7.030507 Переклад

Освітньо-кваліфікаційний
рівень спеціаліста

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

*Функціонування та особливості перекладу реалій
з російської мови на англійську (+ CD)*

студента VI курсу
відділення перекладу
заочн. форми навчання
СІБІЛЕВА Анастасія
Олександрівна

Науковий керівник:
викладач
КОЛЕСНИКОВА О.Я.

Рецензент:
к.ф.н., доцент
ГРИГОРЯН Н.Р.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
теорії та практики перекладу
№ 11 від 23.05.13

Завідувач кафедри

к.ф.н., доц. Болдирєва А.Є.

Захищено на засіданні ДЕК № 1
Протокол № 5 від 13.06.13
Кількість балів 85
Оцінка ESTC B
Національна шкала добре
Годова ДЕК

к.ф.н., доц. Єрмоєнко С.В.

ОДЕСА 2013

645509

Зміст

Вступ	3
Розділ I Теоретичні засади дослідження	7
1.1. Визначення і загальні характеристики реалій у системі безеквівалентної лексики	7
1.2. Способи перекладу реалій	14
Розділ II Способи передачі реалій російськомовної дійсності в англійському перекладі художнього тексту	24
Висновки	45
Список використаної літератури	48
Summary	52

ВСТУП

Лінгвістичний аспект міжкультурної комунікації спрямований на дослідження мовних і паравербальних маркерів культурної інформації з метою досягнення комунікативного співробітництва як взаєморозуміння носіїв різних культур і запобігання комунікативного конфлікту. Одним із найголовніших завдань міжкультурної комунікації є формування міжкультурної комунікативної компетенції на засадах культурного релятивізму й толерантності до чужої культури й мови, до їхніх культурних стандартів [35]. Міжкультурна компетенція є знанням чужих культурних стандартів, які ґрунтуються на традиційних культурних нормах і уявленнях. Культурні стандарти фіксуються у знаковій формі культурно-мовного коду, які відбиваються у певних текстах.

У процесі перекладу, поруч із зіставленням різних мовних систем, відбувається зіставлення різних культур. Як правило тексти, адресовані носію вихідної мови, розраховані лише на його сприйняття. Вони цілком і повністю виходять із специфічних рис його психології, доступного йому обсягу інформації, особливостей соціально-культурної сфери, яка оточує його. У процесі перекладу текст переадресується іномовному адресату, який має зовсім інший обсяг фонових знань. При цьому відбувається прагматична адаптація вихідного тексту, тобто внесення певних поправок на соціально-культурні, психологічні та інші розбіжності між адресатами оригінального тексту і тексту перекладу. Оскільки текст є інструментом у процесі міжкультурної комунікації, він стає елементом, що належить одночасно двом системам – вихідній культурі та культурі реципієнта. Текст не лише впливає на реципієнта, але й сам зазнає впливу іншої культури. Стосовно процесу перекладу текст-оригінал є для реципієнта фрагментом певної чужої лінгвокультурної спільноти, яку він сприймає за допомогою текстів-перекладів.

Розходження між мовами, обумовлені розходженням культур, помітніше всього виявляються в лексиці та фразеології. У будь-якій мові і діалекті є слова, що не мають однослівного перекладу в інших мовах. Це – безеквівалентна лексика, що утворює в основному позначення специфічних явищ місцевої культури. Одиниці безеквівалентної лексики покликані символізувати і тлумачити явища чужої культури.

В семантиці кожної мови є відображення як своєрідності культури конкретного народу, так і відображення загального, універсального компонента культур. Він обумовлений єдністю бачення світу людьми різних культур: у будь-якій культурі мовці мають потребу в розрізненні суб'єкта дії і його об'єкта, предмета й ознаки, тих чи інших просторових і часових відносин. Отже, бачення світу у всіх народів однакове, але в культурі кожного народу існують явища, поняття, предмети, властиві тільки цьому конкретному народу, зв'язані з його історичними, географічними, соціально-політичними й іншими умовами побуту. При вивченні національно-культурного змісту мови, тобто особливостей суспільного устрою, звичаїв даного народу, мистецтва, літератури, науки, побуту, фольклору багато вчених надавали особливого значення реаліям. Що стосується перекладознавства, то тут реалії як лексичні засоби вираження національної своєрідності широко досліджувалися в рамках проблеми передачі національної специфіки вихідної мови.

Дана дипломна робота присвячена дослідженню способів перекладу реалій, як безеквівалентних лексичних одиниць, які відтворюють певну фонову інформацію у тексті оригіналу. Основною метою роботи є визначення і систематизація найтиповіших способів перекладу слів-реалій з російської мови на англійську на матеріалі художнього тексту. Розгляд особливостей перекладу реалій з російської мови на англійську на матеріалі художнього тексту не ставав частим предметом дослідження попередників, тому вибір теми зумовлює її актуальність. Матеріалом дослідження став

роман відомого російського письменника Ф.М. Достоевського „Брати Карамазови” (книга 1). Переклад роману виконаний Констанцією Гарнет.

В роботі ставляться і вирішуються такі завдання:

- вивчення, аналіз і узагальнення теоретичної літератури з досліджуваного питання;
- визначення понять «безеквівалентної лексики» та «реалії» зокрема;
- висвітлення основних результатів попередніх досліджень щодо аналізу семантичних особливостей слів-реалій та основних способів їх перекладу;
- проведення порівняльного аналізу текстів оригіналу і перекладу з метою вибірки слів-реалій російськомовної дійсності та визначення особливостей їх передачі у тексті перекладу;
- систематизація отриманих даних, вироблення узагальнень щодо найтипівіших способів передачі реалій у тексті перекладу.

В процесі роботи використовуються наступні методи: порівняльний метод, метод суцільної вибірки, кількісний метод, метод компонентного аналізу, аналіз та описовий метод.

Робота виконана згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри теорії та практики перекладу Одеського національного університету імені І.І.Мечникова. Тема роботи вписується у комплексну міжкафедральну наукову тему: «Лінгвокультура та переклад у сучасному парадигмальному просторі».

Результати нашого дослідження можуть мати як теоретичну, так і практичну цінність і бути застосовані в процесі читання лекційного курсу «Лінгвокраїнознавство», «Вступ до перекладу», «Теорія перекладу», а також на практичних заняттях з практики перекладу та основної мови.

Робота складається зі Вступу, двох розділів, Висновків, Списку використаної літератури та Резюме англійською мовою.

Висновки

Дана дипломна робота присвячена розгляду особливостей перекладу реалій російськомовної дійсності в англійському перекладі першої книги роману Ф.М. Достоевського „Брати Карамазови”. Переклад англійською мовою виконаний Констанцією Гарнет (Constance Garnett). Методом суцільної вибірки з тексту роману було відібрано та проаналізовано 281 слово-реалія.

В основу роботи покладені праці таких вчених перекладознавців, як О.В. Бреус, Л.К. Латишев, В.П. Провоторов, І.С. Олексієва, В.Н. Комісаров, А.В. Федорів, Ж.А. Голікова, В.С. Виноградов, С.П. Романова, А.Л. Коралова тощо, які розглядають у своїх роботах питання визначення реалій, їх класифікацій та способів перекладу.

Семантичний аналіз нашої вибірки дав змогу виділити такі тематичні групи реалій:

1. побутові реалії (назви їжі, одягу, житла та його частин, назви побутових предметів, грошові одиниці та одиниці виміру) – 161 приклад (57.3%);

2. реалії державно-адміністративного устрою та суспільного життя (назви одиниць територіального ділення, посад, соціальних верст населення) – 96 прикладів (34.2%);

3. ономастичні реалії – 24 приклади (8.5%).

При передачі реалій російськомовної дійсності в англійському перекладі аналізованого нами роману перекладач використовує:

1. Функціональний аналог – 105 прикладів (37.4%);

2. Описовий переклад – 96 прикладів (34.2%);

3. Гіпо-гіперонімічний переклад – 28 прикладів (9.9%);

4. Транскрипція – 25 прикладів (8.9%);

5. Калькування – 11 прикладів (3.9%);

6. Опущення реалії – 16 прикладів (5.7%).

Функціональний аналог є одним з різновидів наближеного перекладу. Його специфіка полягає в тому, що вихідна реалія передається у мові перекладу за допомогою слова, що позначає подібне, близьке за значенням поняття чи явище. Функціональний аналог використовується при передачі побутових реалій та реалій державно-адміністративного устрою і суспільного життя. Так, в перекладі зустрічаються такі варіанти застосування функціонального аналогу: уезд – district, губерния – province, изба – cottage, флигель – lodge, печь – stove, верста – mile, аршин – foot, калачик – bun та багато інших. Функціональний аналог допомагає читачу перекладного тексту зрозуміти, про що йде мова, хоча всі нюанси значення вихідного слова-реалії не зберігаються при перекладі.

Другим за частотністю використання є описовий переклад, який переважно застосовується при передачі побутових реалій, хоча також зустрічаються випадки використання описового перекладу і для передачі реалій суспільного життя. Сутність описового перекладу полягає в тому, що у тексті перекладу з'являється словосполучення слів, що розкриває значення вихідного слова-реалії. Так, в англійському перекладі пропонується описовий переклад у таких випадках: семинарист – divinity student, писарь – copying clerk, лампадка – lighted lamp, тулуп – sheep-skin coat, щи – cabbage soup, морошка – wild berries, взвар – stewed fruit та багато інших.

Всі інші перекладацькі рішення значно поступаються у кількісному співвідношенні функціональному аналогу та описовому перекладу. Тим не менш, перекладач звертається до гіпо-гіперонімічного перекладу, транскрипції та калькування при передачі реалій російськомовної дійсності.

Суть гіпо-гіперонімічного перекладу полягає у заміні вихідного слова-реалії з вузьким значенням (видове) словом у перекладі, яке має ширше значення (родове). Так, в англійському перекладі зустрілися такі варіанти гіпо-гіперонімічного перекладу: лавка – shop, грузди – mushrooms, имение – property, поместье – land та інші. Як і функціональний аналог, так і гіпо-гіперонімічний переклад зараховуються дослідниками до наближеного

перекладу. При його застосуванні у мові перекладу не відтворюється вся специфіка значення вихідного слова-реалії, стираються особливості поняття чи явища, яке передається відповідним словом.

Якщо в мові перекладу відтворюється звучання вихідного слова-реалії, то такий спосіб називається транскрипцією. Використання транскрипції при передачі реалій призводить до збереження національного колориту при перекладі. Завдяки транскрипції певні лексеми входять до мови перекладу та фіксуються навіть у довідкових виданнях. В аналізованому нами романі за допомогою транскрипції передавалися побутові реалії та ономастичні реалії. Так, наприклад, були передані *kasha*, *kvass*, *samovar*, *galoshes*, *roubles*, *Neva*, *Irkutsk*, *Siberia* та інші.

Найменш частотними перекладацькими рішеннями були використання дослівного перекладу (при передачі назв посад, чинів) та опущення реалій (при передачі побутових реалій та ономастичних реалій).

Слід зазначити, що при передачі реалій російськомовної дійсності англійською мовою перекладач дотримувався однієї стратегії, не змінюючи способів перекладу у більшості випадків. Хоча нами були зафіксовані випадки, коли одна вихідна реалія могла передаватися або за допомогою функціонального аналогу або гіпо-гіперонімічного перекладу (*поместье* – *estate*; *land*) чи описового перекладу та гіпо-гіперонімічного перекладу (*сюртук* – *ordinary dress*; *coat*). Реалії-міри та реалії грошові одиниці могли передаватися за допомогою як функціонального аналогу, так і описового перекладу.

Дана дипломна робота – це спроба розпочати дослідження особливостей передачі реалій російськомовної дійсності в англійському перекладі першої книги циклу „Брати Карамазови”. У перспективі можна продовжити дослідження особливостей передачі реалій і в інших трьох книгах циклу, тим паче, що переклад виконано одним перекладачем – Констанцією Гарнет.

Список використаної літератури

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение.- СПб.: Филологический факультет, М.: Академия, 2004.- 352 с.
2. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика.- Санкт-Петербург: Союз, 2001.- 288 с.
3. Бархударов Л.С. Язык и перевод.- М.: МО, 1975. -216 с.
4. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. - К.: Академія, 2004.- 342 с.
5. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский.- М.: УРАО, 1998.- 207 с.
6. Бурак А.Л. Введение в практику письменного перевода.- М.: Intrada, 2002.- 172.с.
7. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова.- М.: Наука, 1980.
8. Виноградов В.С. Перевод: Общие и лексические вопросы.- М.: КДУ, 2004.- 240 с.
9. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе.- М.: МО, 1980.- 160 с.
10. Габітова О., Кириллова М.Д. Особливості передачі реалій російськомовної дійсності у перекладі художнього тексту // Збірник наукових статей студентів та викладачів відділення перекладу. - Одеса, 2012. – С. 2-11.
11. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник.- М.: Из-во Моск. ун-та, 2004.- 544 с.
12. Голикова Ж.А. Перевод с английского на русский: Учеб. пособие.- М.: Новое знание, 2003.- 287 с.
13. Голубенко Л.М., Матузкова О.П., Єрьоменко С.В. Основи написання наукової студентської роботи з філології. - Одеса: Фенікс, 2009.- 96 с.

14. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози).- Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989.- 216 с.
15. Зорівчак Р.П. Статус реалії як перекладознавчого терміна // Теория и практика перевода.- 1985.- № 12.- С. 22-31.
16. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур.- М.: Р. Валент, 2001.- 200 с.
17. Казакова Т.А. Imagery in Translation. Практикум по художественному переводу: Учебное пособие. На английском языке.- СПб.: Изд-во Союз, 2003.- 320 с.
18. Казакова Т.А. Практические основы перевода.- Серия: Изучаем иностранные языки. – СПб.: Изд-во Союз, 2000. – 320 с.
19. Кириллова М.Д., Мойсенок Л.А. Проблема адекватного перевода слов-реалий // Записки з романо-германської філології. - Вип. 10.- Одеса: Латстар. - С. 53-61.
20. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. – М.: Международные отношения, 1980.- 167 с.
21. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение: Учебное пособие. - М.: ЭТС, 2002.- 424 с.
22. Конецкая В.П. Лексико-семантические характеристики языковых реалий // Великобритания. Лингвострановедческий словарь.- М.: Рус. яз., 1999.- С. 532-538.
23. Контрастивное исследование оригинала и перевода художественного текста: Сб. науч. тр. / Отв. ред. В.А. Кухаренко.- Одесса: ОГУ, 1986.- 162 с.
24. Коптілов В. Теорія і практика перекладу: Навчальний посібник. - К.: Юніверс, 2002.- 280 с.
25. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. – Вінниця: Нова Книга, 2003.- 448 с.
26. Латышев Л.К., Провоторов В.П. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе.- М., 2001.- 167 с.

27. Латышев Л.К., Семенов А.Л. Перевод: теория, практика и методика преподавания.- М.: Академия, 2003.- 190 с.
28. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь.- М.: Флинта, 2003.- 320 с.
29. Паршин А. Теория и практика перевода.- М.: Наука, 2001.- 227 с.
30. Перевод и интерпретация текста: Сб. научн. трудов / Отв. ред. В.А. Кухаренко, Н.К. Рябцева, А.Д. Швейцер.- М.: ИЯ АН СССР, 1988.- 226 с.
31. Пиввуева Ю.В., Двойнина Е.В. Пособие по теории перевода (на английском материале).- М.: Филоматис, 2004.- 304 с.
32. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика языка.- М.: Знания, 1974.- 170 с.
33. Романова С.П., Коралова А.Л. Пособие по переводу с английского на русский.- М.: КДУ, 2004.- 176 с.
34. Рум А. Предисловие к лингвострановедческому словарю Великобритании.- М.: Рус. Язык, 1999.- С. 7-11.
35. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. - Полтава: Довкілля-К, 2006.- 716 с.
36. Слепович В.С. Курс перевода. – Минск: ТетраСистемс, 2002. – 272 с.
37. Томахин Г.Д. Предисловие к лингвострановедческому словарю США.- М.: Рус. яз., 1999.- С. 5-10
38. Федоров А.В. Основы общей теории перевода.- М.: Высшая школа, 1973.- 144 с.
39. Швейцер А.Д. Теория перевода.- М.: Воениздат, 1989.- 345 с.
40. Явна Х., Матузкова О.П. Особливості передачі історичних реалій в історичних детективах К. Дж. Сенсома // Збірник наукових статей студентів та викладачів відділення перекладу. - Одеса, 2011. – С. 49-55.
41. Яровенко Л.С., Баранова А. Реалії в оригіналі та перекладі художнього тексту // Збірник наукових статей студентів та викладачів відділення перекладу. - Одеса, 2010. – С. 10-17.

42. Korunets I.V. Theory and Practice of Translation: Підручник. – Вінниця: Нова книга, 2000. - 452 с.

43. Достоевский Ф.М. Братья Карамазовы. Книга первая. // Электронный ресурс. Режим доступа RoyalLib.ru

44. Fyodor Dostoevsky. The Brothers Karamazov. Book I. Translated by Constance Garnett Электронный ресурс. Режим доступа PlaneteBook.com

45. Лингвистический Энциклопедический словарь.- М.: Советская энциклопедия, 1990.- 683 с.

46. Новый большой англо-русский словарь в трёх томах. Под. общ. рук. Ю.Д. Апресяна.- М.: Русский язык, 2001.- 2484 с.

47. Толковый словарь русского языка.- М.: Русский язык, 1999.- 1456 с.

48. Oxford Wordpower Dictionary.- Oxford: Oxford University Press, 1998.

Summary

The thesis submitted for defence outlines the main ways of translation of realia from Russian into English in belles-lettres text. Research has been done on the basis of the novel 'The Brothers Karamazov' (Book I) by Fyodor Dostoevsky and its English translation performed by Constance Garnett.

The final objective of the work is to define, describe and systematize the ways of the translation of realia in the given belles-lettres text. The objective determined the tasks:

- * to study and compare theoretical sources of investigation;
- * to determine the status of realia in the system of equivalent – lacking words;
- * to define thematic groups of realia in the given texts;
- * to single out, describe and systematize the ways of the translation of realia in the text.

The volume of the investigated material is 281 realia, obtained by consecutive selection. Structurally the paper consists of the introduction, two chapters, conclusion and bibliography. The introduction outlines the main aim and questions of the research, its importance and practical application. The first chapter is a brief essay in theoretical treatment of the problem. The second chapter presents a detailed analysis of the thematic groups of the singled out realia and the ways of their translation. The conclusion summarizes the results of this work. The paper is supplied with a table reflecting the results of quantitative analysis. This enables one to draw conclusions as to typical ways of the translation of realia.

Realia are the words and word-combinations, denoting objects, phenomena, things that are typical of the life, culture, social and historical development of one nation and are little known or unknown to the other nation. They do not have faithful correspondence in the other language and demand special approach while translating.

Thus, we have come to the following conclusions.

The following thematic groups of the analysed realia were singled out:

1. names denoting social status of a person, names of territorial division, names of military titles (уезд, губерния, поместье, помещик, купец, усадьба, генерал-губернатор, исправник, семинарист, писарь and others);

2. names of everyday life – names of clothes, names of accommodation and its parts, names of national dishes, names of monetary units (изба, сени, трактир, флигель, печь, лампадка, десятина, аршин, верста, сюртук, кафтан, тулуп, кулебяка, щи, взвар, уха, морошка, каша, пирожки, толокно and others);

3. onomastic realia – geographical names, names of fiction.

The most frequently used ways of the translation of realia in the novel are:

1. functional analogue (105 examples – 37.4 %);
2. explicatory translation (96 examples – 34.2 %);
3. hypo-hypernym translation (28 examples – 9.9 %).
4. transcription (25 examples – 8.9 %);
5. loan translation (11 examples – 3.9%);
6. omission of realia (16 examples – 5.7%).

Functional analogue is used while rendering names of territorial divisions, names denoting social status of a person, names of accommodation and its part, names of monetary units. Explicatory translation is used while rendering names of clothes, names of food and drinks, names of everyday things and sometimes names of positions. Transcription is used while translating onomastic realia. Loan translation is used while translating names of positions and names of fiction. Sometimes mainly onomastic realia were omitted in the process of translation.